

Jakost diagnostického procesu

Ing. Petr Netolický, Ing. Jiří Tupa

Katedra technologií a měření FEL ZČU v Plzni

ÚVOD

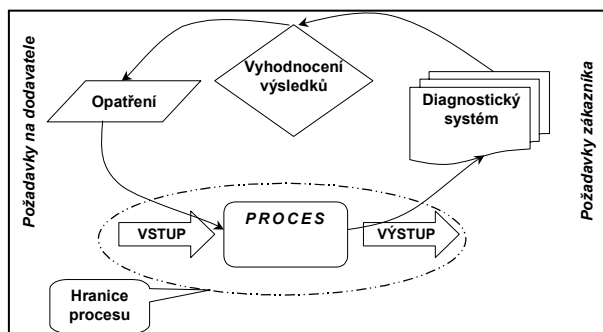
Lze říci, že v dnešní době je jakost součástí životního stylu dnešní společnosti. Snahou výrobců a poskytovatelů služeb je udržet si své zákazníky tím, že jim budou dodávány výrobky a poskytovány služby v požadované kvalitě a s patřičnou přidanou hodnotou tak, aby byly uspokojeny zákaznickovy potřeby. Z tohoto důvodu je zajímavé položit otázku, jaká je souvislost mezi jakostí a diagnostikou. Odpověď na tuto otázku se pokouší najít tento příspěvek.

Diagnostika je vědním oborem, který sleduje stav objektu ve všech stádiích jeho života. Získává o něm potřebné informace důležité jak pro vlastní objekt, tak i pro obsluhu, údržbu atd. Na diagnostiku tak pohlížíme jako na obor, kde je hlavním úkolem získávání informací o zařízení, jeho stavu atd. Z pohledu zákazníka lze diagnostiku rozčlenit na interní diagnostiku a externí diagnostiku.

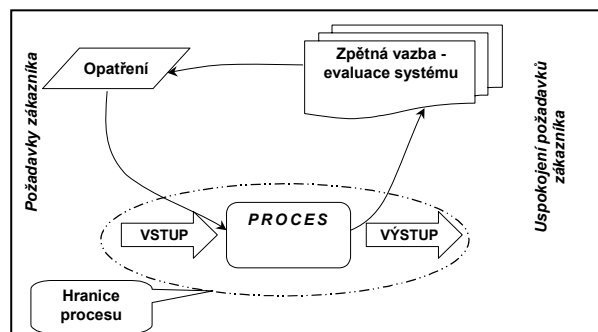
Interní pohled na diagnostiku (obr. 1) můžeme zaměřit jako na součást výroby nebo provozu systémů a zákazníkem je zde ten útvar nebo pracovník, který zodpovídá za řízení nebo provoz systému. *Externí pohled* na diagnostiku (obr. 2) můžeme zaměřit na tu část diagnostického procesu, která je poskytována zákazníkům jako služba. Zákazníkem je v tomto případě třetí osoba, která si objednává provedení nebo vyhodnocení různých zkoušek. Z toho pohledu může být diagnostika různých systémů prováděna formou outsourcingu, kdy si podnik k systematickému provádění diagnostiky výrobních nebo provozních systémů objedná třetí osobu. Podnik pak nemusí vynakládat nemalé finanční prostředky na pořízení diagnostických systémů, jejich údržbu a provoz.

Z hlediska systému řízení jakosti by měl zavedený systém řízení prokázat shodu s mezinárodními standarty pro řízení jakosti. Moderním trendem z hlediska řízení jakosti je zavádění procesního pohledu na řízení jakosti, ale i celých podnikových systémů a procesů. Z procesního hlediska pohlížíme na diagnostiku jako na proces se všemi svými atributy.

Výhodou tohoto přístupu je pak možnost přímého začlenění do systémů podporujících procesní přístup – např. systémy řízení jakosti podle norem ČSN EN ISO 9000:2000, ČSN EN ISO/IEC 17025 atd.

Obr. 1 Interní procesní pohled na diagnostiku

Obr. 2 Externí procesní pohled na diagnostiku

1 DIAGNOSTIKA JAKO PROCES

Diagnostiku můžeme při procesním pohledu charakterizovat typickými atributy procesu:

- a) činností – přesně definovanými posloupnostmi jednotlivých dílčích operací,
- b) vstupy, výstupy – specifikovanými vstupními parametry a jejich následnými odezvami,
- c) přidanou hodnotou - zkoumáme jakou přidanou hodnotu z pohledu zákazníka proces vytváří a zda se tedy jedná o hodnotvorný proces či nikoliv.

Specifikace těchto základních atributů diagnostického procesu je závislá na typu přístupu. Jedná-li se o fenomenologický přístup, je větší důraz kladen na přesnou specifikaci parametrů vstupně-výstupních, jedná-li se o strukturální přístup, pak je pozornost zaměřena spíše na detailní popis činností procesu. Přesnou specifikaci vstupně-výstupních parametrů při strukturálním přístupu však nelze také opomenout.

Dalšími atributy procesu jsou:

- d) vlastník procesu – osoba odpovědná za diagnostický proces, odpovědná za výsledky,
- e) předcházející proces, navazující proces – přímé začlenění daného diagnostického procesu do podnikového systému procesů,
- f) zdroje procesu,
- g) jméno a označení procesu,
- h) zákazník (odběratel) procesu, dodavatel procesu,
- i) měření a monitorování,
- j) analýza údajů a zlepšování,
- k) dokumentace procesu.

Z hlediska procesního systému řízení průmyslových systémů je diagnostický systém součástí zpětnovazební smyčky, jejímž účelem je sledování stavu a chování technologických systémů nebo celků u nichž diagnostiku používáme pro sledování parametrů ve výrobě nebo provozu nových zařízení. Vstupem a výstupem diagnostického systému jsou sledované hodnoty, které jsou monitorovány a vyhodnocovány diagnostickým systémem. Takto popsáný přístup k diagnostice lze chápat jako interní procesní přístup k diagnostice (viz obr. 1).

U externího nebo-li zákaznického procesního pohledu (viz obr. 2) je diagnostika procesem, který musí naplnit očekávání zákazníka. Procesem lze chápat používané diagnostické metody a nástroj. Vstupem jsou požadavky zákazníka a výstupem může být např. zpráva nebo protokol s diagnózou současného stavu diagnostikovaného zařízení. Zpětnovazební smyčka má za úkol vyhodnotit proces z pohledu spokojenosti zákazníka, odhalit příčiny nespokojenosti nebo problémů např. důvody nedodržení termínů a postupů a přijmout opatření k nápravě. Tento systém evaluace je důležitý pro zabezpečení jakosti diagnostického procesu.

1.1 ZDROJE DIAGNOSTICKÉHO PROCESU

Zdroje diagnostického procesu jsou hmotné a nehmotné zdroje, které slouží k plynulému zabezpečení průběhu procesu. Tyto zdroje samy o sobě nevytvářejí přidanou hodnotu, přímo se však na její tvorbě podílejí. Z procesního hlediska jsou zdroje lidské, finanční, informační, vybavení a prostředí.

Zdroje vybavení obsahují potřebný diagnostický systém pro úspěšné vykonání diagnostického procesu. Můžou zahrnovat všechny typy systémů – manuální, automatický, počítačový; zahrnují potřebné přístroje, stroje, měřicí přípravky, propojovací části atd. Tvoří tedy technické zázemí pro provedení příslušné diagnostiky. Mezi tyto zdroje se zahrnují také různé materiály, které se potřebují v diagnostickém procesu.

Mezi zdroje lidské se řadí lidský potenciál, znalosti, zkušenosti osob pracujících se zdroji vybavení, ale i informačními, lidskými, finančními a prostředím. Tyto zdroje zahrnují

celou oblast personálního zabezpečení týkající se diagnostického procesu (např. zkušební technik, měřící technik, expert, programátor atd.).

Informační zdroje obsahují úplné, pravdivé, věcně správné a včasné informace diagnostického procesu. Jedná se o informace o stavu objektu, o provozu objektu, o stavu diagnostického systému, o jeho řízení, o možných poruchových stavech, o bezpečnosti při práci o průběhu procesu atd.

Zdroji prostředí se rozumí podmínky prostředí a jejich zaručení pomocí např. zdrojů materiálních, což je velmi důležité pro vlastní diagnostický proces. Na těchto zdrojích pak závisí např. vlastní přesnost měření, jeho opakovatelnost atd.

Jako poslední v seznamu, ale ne na posledním místě jsou zdroje finanční. Do této části se zahrnují všechny účetní položky. Patří sem finanční úhrady spojené s diagnostickým procesem jako je spotřeba energií, doprava, práce apod.

1.2 ZÁKAZNÍK DIAGNOSTICKÉHO PROCESU

Důležitým atributem procesu je jeho zákazník. Není-li zákazník procesu, není třeba procesu. V případě diagnostického procesu je zákazníkem uživatel výstupů (výsledků) činnosti procesu. Z hlediska typu zákazníka lze pak rozlišit zákazníka externího a zákazníka interního.

Interním zákazníkem bývá většinou jiný útvar, oddělení, skupina v podniku, jehož jiná skupina provádí diagnostický proces nebo pracovník odpovědný za řízení systému jehož součástí je diagnostický systém. Výstupy poskytované procesem bývají většinou rozsáhlé a podrobné, poskytují komplexní přehled o diagnostikovaném objektu a o jeho chování. Příkladem jsou např. typové zkoušky u elektrických strojů.

Externím zákazníkem je osoba mimo podnik. Výstupy poskytované procesem jsou obsáhlé podle požadavku externího zákazníka, většinou však neposkytují úplně všechny informace o procesu a jeho výstupech, protože to není zapotřebí (např. externího zákazníka bude u životnostní zkoušky zajímat průběh parametrů a jejich změna, nikoliv však už přesný popis metody měření).

2 KVALITA DIAGNOSTICKÉHO PROCESU

2.1 ZNAKY KVALITY

Můžeme-li na diagnostiku pohlížet jako na proces, pak lze tento proces také sledovat z hlediska jeho kvality.

Kvalitu procesu určují jeho znaky - ukazatele. Tyto ukazatele mohou být:

- nominální - jsou-li vyjádřeny slovním popisem (např. barva, rozlišení dobrý/špatný),
- ordinální - lze-li hodnoty uspořádat podle velikosti (např. třídy přesnosti),
  - kardinální (metrické) – jsou-li měřitelné (např. napětí, rezistivita, čas) nebo hodnoty zjišťované čítáním (např. počet kapek vytékajících z kapiláry při měření povrchového napětí)

Hodnoty těchto znaků lze zjišťovat přímo (např. průrazné napětí) nebo nepřímo (např. povrchová a vnitřní rezistivita je matematickou funkcí několika hodnot zjišťovaných přímo). Je zřejmé, že každé zjišťování hodnoty (jak přímé, tak nepřímé) je zatíženo chybami.

2.2 ŘÍZENÍ KVALITY

Pokud lze sledovat znaky kvality diagnostického procesu, je možné ve většině případech také tyto znaky ovlivňovat, tj. cílevědomě řídit za účelem zvýšení kvality procesu. Nejedná se zde o kvalitu jednotlivých zkušebních vzorků, nýbrž o kvalitu zpracování - diagnostiky – procesu. Jedná se o zlepšení diagnostického procesu, např. zvýšení přesnosti poskytovaných výsledků, snížení chyby měření, zvýšení reprodukovatelnosti a opakovatelnosti měření atd.

Prostředkem k analýze znaků kvality (diagnostického) procesu jsou nástroje řízení kvality.

2.3 NÁSTROJE ŘÍZENÍ KVALITY

Při zvyšování kvality diagnostického procesu lze uplatnit všechny dostupné a užívané nástroje řízení kvality.

Mezi nástroje řízení kvality patří:

- a) kreativní techniky – Brainstorming, Brainwriting, síťový graf, metoda kritické cesty (diagram PERT), afinitní diagram,
- b) vizualizační techniky – záznamníky, vývojový diagram, histogram, Paretova analýza, korelační diagram, regulační diagram,
- c) checklisty,

Další metody a nástroje vycházejí z Demingova PDCA cyklu:

- a) plánování kvality – Plan (P) – Quality Function Deployment, plánování spolehlivosti a způsobilosti, plánování zkoušek,
- b) realizace produktu – Do (D) – statistická regulace procesu (SPC), statistické přejímky, Poka Yoke, management chyb,
- c) hodnocení kvality – Check (C) – způsobilost strojů, způsobilost procesu, analýza systému měření, analýza způsobilosti,
- d) zlepšování kvality – Act (A) – audit, benchmarking, analýza příčin a vzniku vad (FMEA), plánování experimentů (DoE), Kaizen, Six Sigma
- e) Balanced Scorecard

3 ZÁVĚR

Příspěvek je pohledem na diagnostiku jako na proces se všemi svými atributy. Tyto stručně charakterizuje, připomíná důležitost zákazníka. Získat a udržet zákazníka pak znamená produkovat diagnostický proces kvalitně. Pomocí nástrojů lze tohoto cíle dosáhnout. Příspěvek zároveň uvádí dva různé pohledy na diagnostiku z pohledu zákazníka. Uplatnění tohoto přístupu je pak základním předpokladem pro úspěšnou integraci diagnostického procesu do systému managementu jakosti nejen podle ISO norem.

LITERATURA

- [1] ZÍDKOVÁ,H.,ZVONEČEK,F. *Jakost – styl života pro třetí tisíciletí*. Plzeň : ZČU. 2001.
- [2] LINß G. *Qualitätsmanagement für Ingenieure*. Leipzig : Fachbuchverlag Leipzig im Carl Hanser Verlag. 2001. ISBN 3-446-21763-0